

„Keressük együtt Isten arcát”

PUSKELY MÁRIA

Az ágostonrendiek Magyarországon

A Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek Kongregációjának tagja, magyar-latin szakos tanár. Legutóbb a *Keresztény Szerzetesség, Történelmi Kalauz I-II.* című műve jelent meg e témakörben.

Az ágostonos lelkiségű közösség gyökerei a 4. század végére nyúlnak vissza, ahhoz az Aurelius Augustinus által megélt, majd megfogalmazott *Regulához*, amelynek születésétől kerekén 1600 év telt el.

Szent Ágoston (354-430) nem alapított szerzetesrendet, megtérése pillanatától azonban monachusként élt barátaival, társakkal, s ebben a megszentelt életállapotban folytatta szolgálatát püspökként is, haláláig. Az „Egy szív és egy lélek Isten keresésében” célja határozta meg a tagastei „kerti monostor”, majd néhány év múlva a hippói klerikus-testület és apácaközösség életét. Kezdetől határozott lelkiség szerint alakult a konszekrált, sajátosan „ágostonrendi” férfiak és nők életformája. Ezek között voltak monachusok — némiképp a sivatagi coenobiták követői; a püspök mellett lakó munkatársak, „kanonokok” testülete, valamint a zártabb közösségben élő monachák (apácák) közössége. Közös szellemi atyjuknak Szent Ágostont tekintették, életmércéjüknek a *Regulát*. A századok során megőrződött ez a három alapforma, illetve további újabb ágakkal gazdagodott.

A Regula

Az észak-afrikai kereszténység szinte teljes elpusztítása után a *Regula* európai talajon gyökerezett meg. Szétszórtan élő anachoréták, kisebb csoportok tartották életük zsinórmértékének hippói Szent Ágoston monasztikus életszabályát. Belőlük alakította meg IV. Ince *Incumbit nobis* kezdetű bullájával 1244-ben, majd erősítette meg IV. Sándor 1256-ban a Szent Ágoston Regulája szerint élő Remeték Rendjét. Ez a rend a 16. században két reform-ágot hajtott: a recollectusokat, illetve a sarutlanokat. Számuk elég csekély. A remete elnevezést elhagyva az ősi ágostonos közösség mai hivatalos neve: Ordo Fratrum Sancti Augustini (O.S.A.).

A püspök mellett a *Regula* szerint élő, ún. szabályozott kanonokok életformája sok változáson ment át a századok folyamán. Ma hat nagyobb létszámú ágostonos kanonoki kongregációt ismer el a Szentszék; a Lateráni, a Bernáthegyi s a Windesheimi az ismertebbek.

Az ágostonos Regula szerint élő női közösségek a középkor folyamán két irányban fejlődtek: a monachák szemlélődő életet folytató viszonylag zárt közösséget alkottak, a szabályozott kanonoknők viszont apostoli szolgálatot is teljesítettek, elsősorban betegápolást.

A jól felszerelt könyvtár, a magas szintű képzés, s így a tudományos felkészültség mindhárom csoport ismertető jegye.

A középkorban — nem szólva itt néhány lovagrendről — több nagy monasztikus, kanonoki, illetve koldulórend fogadta el Ágoston *Reguláját* életszabályként. Ide tartoznak többek között a premonstreiek, a trinitáriusok, a szerviták, a domonkosok, nemkülönben a pálosok, az újkortól pedig a betegápoló irgalmas testvérek.

Az újkorban kialakult női szerzetesrendek, illetve kongregációk között, éppen későbbi magyar vonatkozásai miatt, meg kell említenünk az Itáliában induló orsolyitákat, a francia gyökerű Notre Dame kanonissza kongregációt, majd számos 19. századi alapítást: a bajor eredetű Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek, a német alapítású Szalvátor Nővérek kongregációját, a Bécsben született Isteni Szeretet Leányai társulatát stb.

Az ágostonos karizma igen kedvező talajra talált hazánkban is. Az apácákról, a források bizonytalansága miatt, alig mondhatunk valamit; a 13. század derekán talán Veszprém fogadta be őket először, de ez a kolostor rövid időn belül a domonkos apácák otthonává vált. Lehetséges, hogy másik közösségük Kolozsvárt alakult meg.

Többet tudunk az ágostonos remete-rend tagjainak történetéről. Az 1260-as évektől számuk oly gyorsan emelkedett, hogy 1272 körül már létrejött a magyar rendtartomány. Ehhez csatlakozott a komári és a körmendi vilhelmita monostor is. Az első tartományi előjárót egy 1278-as adat szerint Illésnek hívták. Néhány 14-15. századi előjáró neve: Salamon, Deésvári János, Lőrinc, Tordai Mátyás, Peleskey Lukács, Tordai Bertalan, Körösi Máté, Pécsi Márton... Szentéletű szerzetesként tartották számon az állítólag királyi vérből származó Pannóniai Videt, IV. László seregének lelkesztőjét, akinek a rendi hagyomány még halottfeltámasztást is tulajdonít (+1297). Az ágostonrendiek szívesen telepedtek meg püspöki székvárosokban (Esztergom, Gyulafehérvár, Pécs, Vác, Eger, Várad). A magyar tartomány központja Esztergomban működött. Itt alakult meg a rendi főiskola (studium generale) is. Az első magyar ágostonrendi püspököt, Székesfehérvári Pétert, IX. Bonifác nevezte ki 1390-ben. Szent Ágoston fiai az egyházkormányzat mellett kivették részüket a haza védelméből is. Zimonynál, 1456-ban, Kapisztrán János mellett perjelükkel együtt hét ágostonrendi szerzetes harcolt a török ellen és halt vértanúhalált. A 15. század első évtizedeiben a magyar rendtartomány kilenc perjelséget és — Pázmány szerint — 16, az ágostonrendi történész, Xystus Schier szerint 24 kolostort foglalt magában. Ezen utóbbi szerint az önálló magyar rendtartományhoz tartoztak: Bártfa, Borok, Buda, Deésvár, Ercsi, Eger, Esztergom, Harapkov, Ilok, Kaza, Komár, Körmend, Körös, Lövé, Németújvár, Pápócz, Pécs, Sáros, Sárospatak, Székesfehérvár, Szepesvár, Szepesváralja, Torda és Verőce rendházai. Történetük a korabeli dokumentumok alapján többé-

kevésbé felvázolható. Ha ehhez hozzáadjuk a feltételezett rendházakat (például Saár, Dedes), a szám 30 fölé emelkedik.

E virágkor jeles írókat, tudósokat tart számon, akik a hazai főiskolán, illetve külföldi egyetemeken tanítottak (Foresteus István, Sándor magister, Szigeti István, Verebélyi Péter). Azok nevét, akik járványok idején teljesített szolgálatuk során adták életüket, nem ismerjük, de korabeli dokumentumok ezek magas számáról tudósítanak.

A török hódítás és a reformáció elsodorta az ágostonrendi kolostorokat. Jó száz évre teljesen nyomuk veszett.

Az újrualapítás

Az első újrualapítás 1655-ben Lékán (ma Lockenhaus, Burgenlandban) történt a Nádasdyak jóvoltából. Budavár visszafoglalása után kerülhetett csak sor a második budai megtelepedésre. A város falain kívül, de az országút mellett kapott telken épült 1707-től kezdve rendházuk, majd templomuk. Ez az utóbbi a Horányi család segítségével 1767-ben fejeződött be. A templomszentelés 1770-ben történt. Visszatelepedésük napjától megindult a lelkipásztori szolgálat, 1723-tól ismerjük az ágostonrendi plébánosok névsorát, a házfőnökökét 1699-től, a perjelekét 1734-től. A virágzó lelki életnek II. József feloszlató rendelete vetett véget 1785-ben. Az országúti templom és kolostor ma a ferenceseké. A templom oltárképei között azonban mindmáig megtalálható a Szent Ágostont és Tolentinói Szent Miklóst ábrázoló két festmény.

Az 1713-ban létrehozott kanizsai rendház mindössze tíz évig működött. Az 1702-től épülő pécsi rendház és templom 1750-ben tűzvész martaléka lett. Az újjáépített kolostor és rendház 1788-ban ugyancsak II. József rendeletének esett áldozatul.

II. József feloszlató parancsa elért egy igen régi kolostort is; Fiume rendháza valószínűleg az 1360-as években jött létre. 1504-ben ugyan velencei kalózok tönkretették, de tíz év múlva felépült. Kiváltságos kolostor lett, vagyis közvetlenül a legfőbb rendi előjáró felügyelete alá tartozott.

Az ágostonos szabályozott kanonokokról igen kevés a történelmi adat. Az ún. karinges kanonokok a 13. századtól a Dunántúl, valamint Erdély több városában éltek. Ma már csak helységnevek őrzik emléküket.

Apácákról sem tudunk. Az ágostonos karizma a kanonissza kongregációkban élt tovább, de ez már a 19. század történelme. E kanonoknők, valamint középkori rendek újabb harmadik rendi alapításai, továbbá ágostonos Regulára építkező új nővérkongregációk jelenítik meg modern formában az ősi ágostonos szellemet-lelkiséget.

A férfi rendeket képviselik: a premontrei kanonokok (Jászó, Csorna, Gödöllő), a domonkosok (Budapest, Debrecen, Szombathely), a szerviták (Eger), a betegápoló irgalmas testvérek (Pécs) és a pálosok (Budapest, Pécs). Sem az ágostonrendiek, sem a trinitáriusok nem tértek vissza hazánkba.

Amint annak idején a domonkos Árpád-házi Szent Margit vagy ifjabb Szent Erzsébet a *Regulát* követték, napjainkban az újjáalakult másodrendi domonkos apácaközösség is e szent hagyományt folytatja (Felsőgöd). Az ugyancsak szemlélődő életet élő vizitációs apácák is ebbe a csoportba tartoznak (Budakeszi). E lelkiség segítette megszentelődésében Bogner Mária Margit nővért, magyarföld „kis Terézét” (+1933).

Merici Szent Angela leányai, az orsolyiták (Győr) 1675 óta nevelték a magyar leányokat. Soproni intézetük az idén ünnepli alapításának 250. évfordulóját.

Ősi rendek szellemében, azok harmadik rendjeként a következő magyar alapítású kongregációk működnek ismét: premontrai nővérek (Zsámbék), szervita nővérek (Győr) és az Árpád-házi Szent Margitról nevezett domonkos nővérek (Szombathely, Kőszeg). Francia gyökérből eredve s az oktatás szolgálatát vállalva a kanonoknő hagyomány vonalába illeszkednek a pécsi Miasszonyunk nővérek és a zalaegerszegi Notre Dame kanonoknővérek. Az ősi ágostonos Notre Dame kongregáció modern újraalapításában szolgálják a magyar ifjúságot a Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek (Budapest, Debrecen, Szeged, Makó) és a Kalocsai Iskolanővérek (Budapest, Kalocsa, Kiskunfélegyháza). Ágostonos karizmájukkal álltak be ismét a magyar társadalom szolgálatába az Isteni Üdvözítő Nővérei (szalvátor nővérek, Máriabesnyő) és az Isteni Szeretet Leányai (Budapest, Ipolytölgyes).

E sokszínű paletta, tekintettel az elmúlt századok és évtizedek viszontagságaira, nem teljes. II. József feloszlató rendelete óta ma Magyarországon hiányoznak az ősi, immár mind az öt világrésszen szolgáló Ágostonrend tagjai, nemkülönben az ágostonrendi szemlélődő apácák. Szellemi termékeik ugyan megjelennek, néhány éve a római Curia Generalizia két képviselője is ellátogatott hazánkba (nekik köszönhetjük a *Regula* magyar kiadását), a rend tehát készen áll további lépésekre... Kérdezhetjük: vajon nincs még itt az alkalmas pillanat?